

ZASŁUŻENI DLA ELEKTROTECHNIKI (CZ. 15) – WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE

W piętnastej i przedostatniej części cyklu artykułów o wybitnych naukowcach, inżynierach, technikach i działaczach w zakresie szeroko pojętej elektrotechniki, upamiętnionych jako patroni ulic, instytucji, miejsc publicznych, pomników i innych form, przedstawiamy województwo wielkopolskie. Artykuł publikujemy za zgodą Kolegi Dariusza Świsulskiego oraz jego studentów z Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej, którzy opracowali temat w ramach przedmiotu Historia techniki (semestr 1, studia niestacjonarne 2. stopnia, kierunek elektrotechnika).

Upamiętnienia naukowców zasłużonych dla elektrotechniki w województwie wielkopolskim

Wielu znamienitych Polaków zostaje upamiętnionych poprzez stawianie pomników, co wpisuje się świetnie w maksymę *non omnis moriar*. Najśłynniejszym tego przykładem może być Posąg Adama Mickiewicza pod Sukiennicami, z krótką, lecz dosadną inskrypcją „Adamowi Mickiewiczowi Naród”. W tym artykule przybliżymy jednak nie narodowych wieszczów, a naukowców, którzy polepszyli nasz świat swoją działalnością dla rozwoju elektrotechniki.

Wpierw warto przyjrzeć się jednemu z najważniejszych ośrodków oświaty w województwie wielkopolskim. Mowa tu oczywiście o Politechnice Poznańskiej, która początkowo wiele musiała przejść, żeby w ogóle powstać. Utworzona została w 1955 roku na podstawie uchwały Rady Ministrów, poprzez przekształcenie utworzonej w 1945 r. Szkoły Inżynierskiej w Poznaniu. Wcześniej mieściła się tam jeszcze Państwowa Wyższa Szkoła Budowy Maszyn i Elektrotechniki, która istniała od 1919 r. do wybuchu II wojny światowej.

Na przestrzeni lat instytucje te wychowały wielu wspaniałych inżynierów i naukowców. W ramach podziękowania Politechnika Poznańska, jako wspólnota, postanowiła w różny sposób takie osoby uhonorować. Na samym Wydziale Automatyki i Elektrotechniki znajduje się 5 sal dydaktycznych, poświęconych byłym zasłużonym pracownikom uczelni. Są to:

- Sala A im. prof. Edmunda Karaśkiewicza
- Sala B im. prof. Bolesława Orgelbranda
- Sala C im. prof. Józefa Węglarza
- Sala D im. prof. Romana Kozaka
- Sala nr 16 im. prof. Stefana Seidla

Bolesław Orgelbrand był pierwszym (i jedynym) dyrektorem Szkoły Inżynierskiej w Poznaniu. Był specjalistą w zakresie silników spalinowych. Wykładał również w Państwowej Wyższej Szkole

Budowy Maszyn i Elektrotechniki – dzisiejszej Politechniki Poznańskiej. Przez pewien czas pracował również w zakładzie Hipolita Cegielskiego, jako szef biura technicznego. Za zasługi odznaczony został m.in. dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi (w latach 1934 i 1950) oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1952).

Kolejną wyróżnioną osobą jest Edmund Karaśkiewicz - z wykształcenia fizyk, profesor Politechniki Poznańskiej, podporucznik Wojska Polskiego. Był także kierownikiem Katedry Akustyki Drgań na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tematy jego prac z elektrycznością nie miały wiele wspólnego, jednak był osobą niejednokrotnie odznaczaną za zasługi w rozwoju miasta Poznań i województwa wielkopolskiego.

Następną równie ważną osobą jest Stefan Seidel. Jako pierwszy objął stanowisko dziekana Wydziału Elektrycznego Politechniki Poznańskiej. Również, jako jeden z pierwszych, uzyskał tytuł profesora tej uczelni (1964), był również kierownikiem Katedry Sieci Elektrycznych, której nazwa została w 1962 r. zmieniona na Katedrę Urządzeń Elektrycznych i Wysokich Napięć.

Stefan Seidel

1955–1956

1958–1960

Fot. 1. Prof. Stefan Seidel, jako dziekan Wydziału Elektrycznego Politechniki Poznańskiej, poniżej lata pełnienia funkcji ^[1]

Jedną z ważniejszych postaci jest prof. Roman Kozak, pierwszy rektor Politechniki Poznańskiej. Jego dorobek naukowy związany jest z budownictwem ogólnym, betonami sprężonymi, konstrukcjami drewnianymi i fundamentowaniem. Swoją działalność wiązał również z projektowaniem sieci wysokiego napięcia, fundamentów pod maszyny i kierowaniem budową elektrowni w Gorzowie Wielkopolskim, Dychowie, Białogardzie, Koninie oraz Adamowie. Brał udział w budowie kolektora na lewym brzegu Warty oraz fabryki akumulatorów. Za jego ogromny wkład przy odbudowywaniu mocno zniszczonego wojną miasta Poznań, odznaczono go m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1954) i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1958). Imieniem prof. Romana Kozaka została także nazwana jedna z ulic w Poznaniu na osiedlu Świerczewo oraz Zespół Szkół Budowlanych w Pile.

Fot. 2. Prof. Roman Kozak, pierwszy rektor Politechniki Poznańskiej^[2]

Pomimo, że praca nie każdego z nich związana była z szeroko pojętą elektrotechniką, każda z wymienionych postaci była niezwykle istotna dla ośrodka akademickiego, dla Wydziału Elektrycznego, lub dla miasta Poznań. Nic zatem dziwnego, że zostali oni chociaż w ten sposób upamiętnieni.

Ostatnią osobą wspomnianą na liście, której imieniem nazwano sale, jest prof. Józef Węglarz, który za swoje zasługi w dziedzinie elektrotechniki (i nie tylko) został znacznie szerzej upamiętniony.

Co ciekawe, profesor nie jest wcale rodowitym poznaniakiem, ani absolwentem żadnej z wielkopolskich uczelni technicznych, ale wielce się zasłużył dla Wielkopolski, a zwłaszcza dla szkolnictwa technicznego. Urodził się 18 lutego 1900 r. w Wiśniowej koło Dobczyc. Jako absolwent szkoły średniej w Krakowie, młody Józef Węglarz mógł wybrać dwie wyższe szkoły techniczne, którymi były wtedy w Polsce Politechnika Warszawska i Politechnika Lwowska. Jednak w tym czasie polski rząd prowadził kampanię promującą studia w Gdańsku, żeby podkreślić prawo naszego kraju do tego Wolnego Miasta. Wizja stypendium i rozszerzona możliwość nauki z wykorzystaniem stosunkowo bogatszej niemieckiej literatury technicznej, utwierdziła decyzję o wyborze tej uczelni, mimo przymusu nauki przedmiotu w obcym języku.

Po uzyskaniu w 1929 r. tytułu inżyniera na *Technische Hochschule zu Danzig*, Józef Węglarz zatrudnił się w poznańskiej energetyce zawodowej. W tym czasie Poznań musiał bardzo szybko rozbudować swoją sieć energetyczną na wszystkich poziomach napięć. Projektowano i budowano nowe linie napowietrzne i kablowe, stacje transformatorowo-rozdzielcze, a na Garbarach budowano jedną z najnowocześniejszych wówczas w Polsce elektrowni węglowych. Józef Węglarz rozpoczął swoją karierę akademicką w roku 1928, gdy podjął pracę jako wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki. Był jednym z współorganizatorów powstania w tej uczelni Wydziału Elektrycznego, gdzie stworzył Pracownię Maszyn i Pomiarów Elektrycznych, a następnie był dziekanem tego Wydziału.

W wojnie 1939 r. walczył w Armii „Poznań” i dostał się do niewoli. Podczas pobytu w obozie jenieckim w mieście Murnau w Bawarii prowadził zajęcia z elektrotechniki. W Gmachu Głównym Politechniki Poznańskiej znajduje się tablica upamiętniająca profesorów i absolwentów Państwowej Wyższej Szkoły Budowy Maszyn i Elektrotechniki w Poznaniu, która oddaje hołd jeńcom przetrzymywanym w tym niemieckim obozie.

Fot. 3. Tablica upamiętniająca jeńców obozu Oflag VII A w Murnau ^[9]

Po powrocie do Poznania w latach 1945-1955 pełnił funkcję dziekana Wydziału Elektrycznego Szkoły Inżynierskiej. Piastował tę godność także w latach 1960-1969, po przekształceniu tej uczelni w Politechnikę Poznańską. Jednocześnie w latach 1952-1970 kierował Katedrą Maszyn Elektrycznych. W 1967 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego nauk technicznych.

Profesor był uznanym autorytetem w dziedzinie maszyn elektrycznych, wydał wiele publikacji na temat maszyn asynchronicznych, a jego książka „Maszyny elektryczne” do tej pory jest traktowana jako główne źródło wiedzy studentów z tej dziedziny.

Józef Węglarz

1946–1955

1960–1969

Fot. 4. Prof. Józef Węglarz, jako dziekan Wydziału Elektrycznego, poniżej lata pełnienia funkcji – najpierw w Szkole Inżynierskiej, a następnie w Politechnice Poznańskiej ^[10]

Za swoje zasługi prof. Józef Węglarz został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Odznakami Honorowymi SEP i NOT. Zmarł w dniu 20 maja 1980 r. i został pochowany na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Dla uczczenia działalności i zasług prof. Józefa Węglarza dla rozwoju Poznania i Wielkopolski, miasto Poznań nazwało jedną z ulic Jego imieniem. Mieści się ona w przemysłowej części miasta, na obrzeżach dzielnicy Żegrze.

Istotną organizacją dla branży elektrotechnicznej jest Stowarzyszenie Elektryków Polskich. W 2008 r. doceniając zasługi prof. Józefa Węglarza dla Wielkopolski – Zarząd Oddziału Poznańskiego SEP podjął decyzję o uhonorowaniu profesora ustanowieniem medalu Jego imienia.

Fot. 5. Awers i rewers medalu imienia prof. Józefa Węglarza

W 2010 r. prof. Józefa Węglarza, wiceprezesa (w latach 1938-1939) i prezesa (w latach 1947-1950) Oddziału Poznańskiego SEP uhonorowano także nadaniem Jego imienia Oddziałowi Poznańskiemu SEP. W roku 2020 przypadał jubileusz 120. rocznicy urodzin oraz 40. rocznica śmierci profesora (1900-1980). W związku z tym Zarząd Główny SEP, zgodnie z rekomendacją Centralnej Komisji Historycznej SEP, ogłosił rok 2020 rokiem profesora Józefa Węglarza.

Stowarzyszenie Elektryków Polskich w tak hojny sposób stara się upamiętnić prof. Józefa Węglarza nie tylko za jego liczne osiągnięcia naukowe. W roku 1938, kiedy prezesem Oddziału Poznańskiego SEP był Marian Jarkowski, Józef Węglarz został wiceprezesem tego Oddziału. W tamtym czasie Oddział współpracował z korporacją Przemysłu Elektrotechnicznego oraz Związkiem Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych. Efektem tej współpracy były częste spotkania dyskusyjne, w których nauki akademickie spotykały się z zastosowaniami przemysłowymi.

Dla wielu może być zaskoczeniem informacja, że nie jeden, a dwóch prezydentów Polski przyczyniło się do rozwoju elektrotechniki. Idąc chronologicznie, pierwszym był Gabriel Narutowicz, piastujący urząd prezydenta przez niestety tylko pięć dni. Z jego pozapolitycznej działalności warto wspomnieć o jego wkładzie w budowę wielu hydroelektrowni w Europie Zachodniej, hydroelektrowni w Porąbce na Sole oraz jego znaczący wpływ na proces elektryfikacji Galicji.

W Poznaniu znajduje się wiadukt imienia prezydenta Narutowicza, a w całym województwie wielkopolskim co najmniej siedem miast nadało jego imię swoim ulicom.

Drugim prezydentem-elektrotechnikiem był Ignacy Mościcki, który w swojej karierze naukowej wielce przyczynił się do rozwoju technologii wysokonapięciowych. Opatentował m.in. kondensatory szklane w kształcie rurki – nazwane od nazwiska autora – kondensatorami Mościckiego. Kondensatory własnego patentu wykorzystywał następnie w kolejnym pionierskim wynalazku – bezpiecznikach chroniących elektryczne linie przesyłowe przed przepięciami powstającymi na skutek wyładowań atmosferycznych. Dodatkowo, wybitna wiedza z zakresu chemii pozwoliła mu na opracowanie przemysłowej syntezy kwasu azotowego, który jest jednym z najpowszechniej produkowanych surowców chemicznych na świecie, stosowanych m.in. do produkcji tworzyw i nawozów sztucznych.

Prezydent II Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki w okresie swojej prezydentury (1926-1939) niejednokrotnie odwiedzał Ziemię Chodzieską. Wizyty te związane były z polowaniem na dziką zwierzynę. Polowania odbywały się w lasach obecnych Nadleśnictw Podanin i Sarbia. W lesie w okolicach Budzyna, przy drodze leśnej zwanej „linią prezydenta”, w 1936 r. postawiono obelisk nazwany „Kamieniem Prezydenta”. Inicjatorami i wykonawcami tego zamierzenia byli pracownicy Nadleśnictwa Podanin, chcąc upamiętnić 10 lat prezydentury Ignacego Mościckiego.

Fot. 6. Kamień prezydencki^{5]}

Dodatkowo znaleziono informację, iż w miejscowości Turek mieści się ulica jego imienia i nazwiska.

Wzmianki wymaga również pierwszy Polak wykładający elektrotechnikę na Politechnice Warszawskiej prof. Kazimierz Drewnowski. Profesor został dziekanem Wydziału Elektrycznego oraz przysłużył się do powstania Gmachu Elektrotechniki i laboratorium wysokich napięć. Przed drugą wojną światową, awansował na zaszczytną pozycję rektora. Warty wspomnienia faktem jest odbywanie przez profesora praktyk zawodowych w fabryce kondensatorów elektrycznych w Szwajcarii – razem z Ignacym Mościckim, a następnie w firmie Siemens. Był specjalistą w dziedzinie wysokich napięć, izolatorów i dielektryków. Nauka i dydaktyka to jednak nie jedyne dziedziny, w których profesor błyszczał. Prowadził bowiem niezwykle bogatą działalność społeczną i stowarzyszeniową. Był współzałożycielem i członkiem honorowym Stowarzyszenia Elektrotechników Polskich, współinicjatorem powstania Polskiego Komitetu Oświatleniowego, Polskiego Komitetu Wielkich Sieni Elektrycznych i Polskiego Komitetu Elektrotechnicznego.

W Poznaniu znajdują się ulica pod jego patronatem, która jest prostopadła do ulicy prof. Józefa Węglarza i Jana Czochrańskiego. Czochrański z wykształcenia nie był elektronikiem, lecz chemikiem, jednakże bez jego wynalazku metody otrzymywania monokryształów germanu i krzemu, nie istniałaby współczesna elektronika podzespołów półprzewodnikowych i układów scalonych.

Należy pamiętać o prekursorach branży elektrotechnicznej i energetycznej, których odkrycia z XX wieku pomogły ukształtować świat, jaki znamy dziś. Gdyby nie oni, wszystkie otaczające nas dogodności, które są obecnie traktowane jako standard, po prostu by nie istniały.

opracowanie: Karolina Gębka i Szymon Sierakowski

Politechnika Gdańska, Wydział Elektrotechniki i Automatyki

semestr 1, studia niestacjonarne 2 stopnia, kierunek elektrotechnika

Projekt wykonany w ramach przedmiotu Historia techniki, semestr zimowy 2022/2023

Źródła:

[1] HISTORIA WYDZIAŁU ELEKTRYCZNEGO POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ Bolesław ZAPOROWSKI
Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej Nr 69, Gdańsk, 17
listopada 2020

[2] Artykuł w serwisie Wikipedia https://pl.wikipedia.org/wiki/Roman_Kozak

[4] <https://nowa.elektroenergetyka.pl/styczen-2020-numer-1-787/> Czasopismo Elektroenergetyka,
wydanie 01 2020r.

[5] Zdjęcie obelisku z platformy Google Maps

[6] <https://www.hcp.eu/pl/historia>

[7] https://www.wikiwand.com/pl/Rektorat_Politechniki_Pozna%C5%84skiej?fbclid=IwAR3HncG2yI_Vsg_nuxqNIQvg1XZniWINznyqBUDY9FIGI1S1pyN5tc_zQIQo

[8] <https://zsen.lublin.eu/nasza-szkola/patron/>

[9] https://pl.wikipedia.org/wiki/Oflag_VII_A_Murnau

[10] „Profesor Józef Węglarz patronem roku 2020 w SEP”